

RESSENYES

Prat de la Riba, catalanisme i historiografia

Santiago Izquierdo Ballester

UNIVERSITAT POMPEU FABRA

Giovanni C. CATTINI, *Prat de la Riba i la historiografia catalana. Intel·lectuals i crisi política a la fi del segle XIX*, Catarroja-Barcelona, Afers, 2008.

Giovanni C. Cattini, professor del Departament d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona, ha publicat fa uns mesos *Prat de la Riba i la historiografia catalana. Intel·lectuals i crisi política a la fi del segle XIX*. L'any 2006 l'obra va ser premiada pel Patronat Casa Museu Prat de la Riba amb el premi d'investigació al projecte «Prat de la Riba i *La nacionalitat catalana*».

Si hi ha una idea central que el llibre que estem presentant evidencia al llarg de les seves pàgines és, tornem a recordar-ho, que Prat de la Riba va ser un dels polítics més importants de la Catalunya del segle XX. Tot i això, la seva actuació pública, cívica, es va posar en dubte pel seu ideari de dretes i pels trets conservadors del seu partit. Aquest conservadorisme, precisament, va ser explotat no tan sols pels seus rivals polítics, sinó que també es va convertir en una peça clau en el debat polític i, de retruc, historiogràfic a l'hora d'analitzar el catalanisme i les seves propostes polítiques.

Partint d'aquestes premisses, el llibre planteja un doble repte: d'una banda, i en paraules de Cattini mateix, presenta «*una lectura cultural dels usos públics del passat català i especialment sobre la figura de Prat de la Riba*», i, de l'altra, tracta de «*la crisi política de la modernitat que es va*

donar a la fi del segle XIX». Així doncs, el llibre vol apropar-se a la figura de Prat de la Riba des d'una doble perspectiva. Primer, ens ofereix una lectura de com la historiografia catalana dels últims quaranta anys ha reflexionat sobre Prat i el moviment catalanista de la fi del segle XIX i l'inici del segle XX. I, d'altra banda, a la segona part del llibre, Cattini ressegueix el context politicocultural europeu en què es va formar Prat de la Riba, des d'una anàlisi comparada tant de la crisi del liberalisme polític europeu de finals del segle XIX, com de la reorganització de la política que van experimentar un bon seguit de països europeus.

El llibre, doncs, presenta dues parts clarament diferenciades, si bé complementàries l'una de l'altra. La primera, «Prat de la Riba en el debat polític i cultural de la Catalunya actual», és un excel·lent estat de la qüestió sobre quina ha estat la lectura que s'ha fet de la figura del «seny ordenador» de Catalunya. Cattini ordena els continguts que vol estudiar en aquesta primera part en dues grans subdivisions cronològiques: «La lectura de Prat de la Riba entre l'antifranquisme i la Transició democràtica (1967-1980)» i «La lectura de Prat de la Riba i la consolidació de l'autogovern (1980-2007)».

En una conjuntura en què les discussions sobre la memòria històrica han passat a ocupar un primer pla en el debat acadèmic i polític, un relat sobre Prat de la Riba com el que ens presenta Cattini no podia defugir les aportacions que provenen d'aquest àmbit de reflexió històrica i que estan lligades a la història cultural, atès que no podem negligir la importància de la memòria cultural per la seva funció de creació i afirmació d'una identitat. En encetar la primera part del llibre, doncs, Cattini dedica un espai important a analitzar l'ús públic de la història i els intents de crear una memòria cultural compartida entorn de Prat de la Riba. Partint d'aquest plantejament metodològic, Cattini no tan sols rellegeix les pàgines en què els historiadors han debatut sobre Prat i els orígens del catalanisme, sinó que també reinterpreta algunes de les percepcions que hom s'havia fet tant del primer president de la Mancomunitat de Catalunya com dels orígens del catalanisme.

És el mateix autor l'encarregat d'assenyalar que les pàgines d'aquesta primera part del llibre no pretenen fer una anàlisi comparada i transversal i que, per tant, no recullen la totalitat de la producció bibliogràfica interdisciplinària de la historiografia catalana relativa a Prat de la Riba i la seva època, sinó que l'estudi es limita a analitzar algunes de les obres

d'història que van contribuir a bastir el discurs històric i interpretatiu entorn de la figura de Prat. D'aquesta manera, Cattini analitza la lectura de Prat de la Riba a la Catalunya contemporània avaluant com els canvis històrics han influït, o no, en la historiografia a l'hora de rebre, interpretar i divulgar un determinat fet o personatge del passat, tot aprofundint una línia d'estudi sobre la historiografia pratiana que van encetar Jordi Casassas o Albert Balcells, en aquest últim cas en el magnífic estudi introductor sobre Prat amb què s'obria el primer volum de les seves obres completes.

Cattini situa el punt d'arrencada d'aquesta primera part del llibre en una conjuntura clau, la de 1967, any en el qual s'escaigué el cinquanta aniversari de la mort de Prat de la Riba. Aleshores catalitzà el debat historiogràfic la publicació del controvertit llibre de Jordi Solé Tura *Catalanisme i revolució burgesa. La síntesi de Prat de la Riba* (1967), al qual Cattini dedica una atenció preferent, atesa la polèmica i les reaccions que suscità un llibre que posà unes arrels profundes a un discurs contrari a les reivindicacions nacionals catalanes, que s'inseria en una interpretació que es remuntava als tòpics de l'inici del segle XX, segons els quals el nacionalisme català era una ideologia de la classe burgesa. Cattini torna a recordar-nos la profunditat de l'impacte de les tesis soleturianes en la historiografia catalana posterior.

En les pàgines següents, Cattini continua repassant les diferents interpretacions historiogràfiques sobre Prat de la Riba en l'etapa postsoleturiana, i ho fa emmarcant-les en el context de les divergències entre historiadors i en els debats polítics d'aquests anys, que li serveixen per afinar la seva mirada sobre els anys vuitanta i noranta. Durant aquest període, les referències a l'ús públic de Prat de la Riba aniran minvant, però no el tema dels nacionalismes, dels seus orígens i de la seva cultura política, que va continuar durant anys, sobretot perquè el nacionalisme moderat de Convergència i Unió es considerava hereu del llegat polític de Prat de la Riba, com van posar de manifest els actes i les iniciatives dutes a terme el 1992 amb motiu del centenari de les Bases de Manresa, que és una altra de les conjuntures clau que s'analitzen amb detall en el llibre. Conjuntura, val a dir, que va estar molt capitalitzada quan es va publicar el provocador llibre de Joan Lluís Marfany *La cultura del catalanisme* (1995), que és estudiat per Cattini, així com també les agres polèmiques i apropiacions polítiques que el llibre va suscitar.

Per cloure aquesta part del llibre, Cattini ens ofereix un recorregut per algunes de les principals obres d'història que s'han publicat fins al 2007, per continuar amb el seu estat de la qüestió sobre la historiografia catalana i els temes pratians, en què destaca l'estudi d'Enric Ucelay da Cal *El imperialismo catalán. Prat de la Riba, Cambó, D'Ors y la conquista moral de España* (2003).

Dèiem abans que les dues parts del llibre eren relativament autònomes l'una de l'altra, si bé també apuntàvem que eren complementàries. I és precisament l'autor qui ens fa evident aquesta complementarietat, ja que la reflexió d'aquests debats intel·lectuals ajuda Cattini a dibuixar un rerefons imprescindible, amb el qual remarca la seva opció metodològica d'enquadrar la formació de Prat dins el debat polític i cultural europeu del moment. Ras i curt: la figura de Prat de la Riba, la seva formació intel·lectual i el seu projecte polític no s'entenen del tot si no es contrasten amb la realitat i amb les contradiccions del liberalisme polític europeu del moment. I aquesta és una de les tesis de fons del llibre: el convenciment que el cas català comparteix uns plantejaments de fons que diferents tradicions historiogràfiques occidentals —en especial la italiana i la francesa— han elaborat entorn dels processos de modernització política i social de les respectives àrees d'influència. I per demostrar-ho, Cattini fa un admirable esforç de sistematització i interpretació de les principals aportacions bibliogràfiques italianes, franceses —i catalanes—, que li serviran per construir una història comparada amb la qual validar les seves intuïcions relatives a la formació i a l'actuació de Prat de la Riba, en un moment i en un marc geogràfic determinats —la Catalunya finisecular—, que no es poden entendre sense tenir en consideració un marc temporal i geogràfic més extens, com va ser l'Europa de la segona meitat del segle XIX. Aquest és l'objecte de la segona part del llibre, «Prat de la Riba i la crisi del liberalisme filosòfic i polític europeu a la fi del segle XIX», en què l'autor ens proposa una erudita explicació d'un tema indèstriable de la biografia intel·lectual, individual i col·lectiva de Prat: la crisi del liberalisme polític europeu finisecular.

Cattini reeixirà a contextualitzar l'itinerari vital i intel·lectual de Prat en la conjuntura europea de la fi del vuit-cents, quan el liberalisme, fins aleshores hegemònic en les classes dirigents europees, comença a perdre predomini i a ser qüestionat per la intel·lectualitat. Segons aquests

plantejaments, la crisi del liberalisme representava l'antesala cultural dels règims feixistes dels anys vint i trenta del segle XX, i els intel·lectuals que, com Prat de la Riba, havien elaborat aquesta crítica esdevenien el boc emissari d'aquella deriva autoritària.

El llibre s'emmarca en el corrent dels estudis historiogràfics sobre els intel·lectuals que s'han consolidat des de fa dècades sota l'aixopluc d'historiadors francesos com Christophe Charle, Jean-François Sirinelli i Michel Winock, o italians com Luisa Mangoni o Regina Pozzi, i que en l'àmbit català té en Jordi Casassas el seu punt de referència. Aquest context historiogràfic serveix a Cattini per subratllar que la formació de Prat es beneficià de la circulació d'idees entre la intel·lectualitat europea, especialment en el debat sobre la modernització del liberalisme a finals del segle XIX. Cattini s'apropa a aquesta producció utilitzant com a fons les grans revistes de referència de divulgació del debat polític a l'àrea mediterrània, com la francesa *Revue des Deux Mondes* i la italiana *La Nuova Antologia*, mentre que per analitzar l'àmbit català Cattini estudia revistes com *La España Regional* o *La Revista Jurídica de Cataluña*. L'estudi d'aquests i altres portaveus, serveix a Cattini per remarcar la importància de l'intervencionisme del sector intel·lectual i professional en les respectives societats en procés de modernització.

En definitiva, entre les personalitats més emblemàtiques del passat català, Prat de la Riba sobresurt per la seva tasca en favor de la constitució d'un espai polític propi per a Catalunya. I també pels sentiments ambivalents que ha suscitat, tant admiracions sinceres com animadversions profundes. De tot plegat ens parla aquest solvent llibre.